

Demokrat Parti'nin Doğuş Teorileri ve Tipolojiler Bağlamında Analizi

Analysis of the Democrat Party Within the Context of Origin Theories and Party Typologies

Yunus Emre Aydın

Sakarya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve
Kamu Yönetimi Bölümü, Sakarya,
Türkiye
yunusaydin@sakarya.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 16.04.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 02.07.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
03.07.2024

Öz: Bu çalışmada Demokrat Parti (DP), partilerin doğuş teorileri ve parti tipolojileri ölçütleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu çalışma ile amaçlanan bahse konu partinin doğuş sürecini ve nasıl bir parti portresine sahip olduğunu ilgili ölçütlerle değerlendirerek daha iyi kavranmasını sağlamaktır. Bu noktadan hareketle şu sorulara cevap aranmıştır: "DP'nin doğuş sürecinde hangi faktörler etkili olmuştur? Bu faktörlerden yola çıkarak hangi doğuş teorileri ile açıklanabilir? Parti tipolojileri ölçütleri ile incelediğinde parti hangi parti tipleri ile açıklanabilir? Söz konusu bu sorulara cevap aranırken betimleyici metoda ve literatür araştırması yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda partinin parlamento içinden doğan bir parti olduğu ayrıca doğuş sürecinde hem meşruiyet hem de katılma krizinin katkısının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bulguların yanı sıra bir modernleşme dönemi partisi olduğu sonucuna ayrıca ulaşılmıştır. Parti tipolojileri açısından ise kitle ve kadro partisi özelliklerine birlikte sahip olduğu bununla beraber demokratik bütünleşme partisi tipolojisine yakın özelliklere sahip bir parti olduğu da söylenebilir. Son olarak taşıdığı özellikleri itibarıyla hepsini yakala partisi olduğu da değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Doğuş Teorileri, Parti Tipolojileri

Abstract: In this study, the Democrat Party (DP) is evaluated through the criteria of party emergence theories and party typologies. The aim of this study is to provide a better understanding of the birth process of the party in question and what kind of a party portrait it has by evaluating it with the relevant criteria. From this point of view, answers to the following questions were sought: "Which factors were effective in the birth process of the DP? Which theories of emergence can be explained based on these factors? When analyzed with the criteria of party typologies, which party types can we explain the party with? While seeking answers to these questions, descriptive literature research method was used. As a result of the research, it was concluded that the party was born from within the parliament, that both the crisis of legitimacy and the crisis of participation contributed to its emergence, and that it is a party of the modernization period. In terms of party typologies, it can be said that it has the characteristics of a mass and cadre party together, but it is also a party with characteristics close to the democratic integration party typology. Finally, it can be evaluated that it is a catch-all party in terms of its characteristics.

Keywords: Democrat Party , Emergence Theories, Party Typologies

Extended Abstract

Political parties have become the main element of the political system in countries shortly after their emergence. This situation has led researchers to devote more work and study to them. The first studies to emerge at this point were the emergence theories. The first of these theories is institutional theory. This theory, proposed by Duverger, analyses the relationship between the birth of political parties and parliament. Another theory of emergence is the crisis theory. This theory emphasises the effect of social crises on the emergence of political parties. The final theory is modernisation theory. This theory examines the effect of modernisation in society on the emergence of parties.

When analysed through the institutional theory, the DP can be included in the class of parties that emerged from within the parliament. The economic difficulties that began with the Second World War and some authoritarian steps taken by the government in response to these difficulties led to the emergence of opposition movements within the party. This opposition grew and strengthened over time. As a result of the opposition, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan and Fuat Köprülü founded the Democratic Party on 7 January 1946 (Haytoğlu, 1997:52-53).

Another theory of emergence is the crisis theory. Crisis theory consists of three sub-headings. These are legitimacy crisis, integration crisis and participation crisis (Dursun, 2004:256).

It would not be wrong to say that the legitimacy crisis contributed to the process of establishing the DP. The reasons for this are as follows. First, although the country was governed by a republic, the one-party system did not offer people a choice. In addition, the economic crisis that worsened with the Second World War and the bribery and corruption that accompanied it are some of the problems that weakened the party's legitimacy in the eyes of the public. In addition, the harsh and oppressive approach to governance that manifested itself from time to time caused the CHP to have a legitimacy problem.

The second theory of the crisis is the crisis of participation. Applying this theory to the DP, it can be said that this crisis also contributed to the birth of the party. This is because the CHP, the single-party government of the time, not only stayed in power but also drew the boundaries of what kind of ideology, political culture and understanding the people who would govern the state should have. By excluding people and groups outside these boundaries from the administration of the country, it adopted an understanding of administration dominated by people who were not of a single mould.

It is not possible to explain the birth process of the DP with the integration crisis theory. This theory does not fit the DP because the DP has a party concept that appeals to all segments of the country rather than protecting the rights and interests of a single group.

If the DP is analysed in terms of modernisation theory, which is the proponent of emergence theories, it is concluded that it had an impact on the birth of the DP. Especially with the establishment of the republic, Turks who formed an influential middle class wanted more share in Turkish politics as they became stronger (Sivriş, 2019:179). This desire for a larger share was effective in the process of establishing the DP.

Another theory used in the study of political parties is party typology. The first of these is the typology of "cadre" and "mass" parties. When the DP is evaluated through Duverger's typology, it can be said that it embodies the characteristics of both typologies. It can be argued that the DP, especially in the first period of its existence, presented an image closer to the characteristics of a cadre party. The fact that it was founded under the leadership of an elite group of individuals, that it was ideologically weak, that the sense of discipline within the party was weak especially in the early period, that it was financed by certain wealthy individuals, and that it adopted a decentralised approach in its early years constitute the characteristics of the DP as a cadre party.

The Democratic Party had some mass party characteristics during its founding process, but it can be said that it moved closer to the mass party typology as it lost some of its cadre party characteristics over time. The first mass party characteristic that has existed since its foundation is the party organisation. It can be observed that it carried out intensive activities outside the election periods. Over time, however, the cadre party characteristics were eroded and mass party characteristics emerged. The most important of these are the increase in centralisation and party discipline. As a result, it can be said that while in the period before coming to power the party presented an image closer to that of a cadre party, over the years it has taken on more mass party characteristics.

If the DP is evaluated according to Sigmund Neumann's typologies of "representation and integration parties", it can be said that while it had the characteristics of individual representation parties in terms of its founding values, it began to take on the characteristics of a social integration party over time and especially after it came to power. The DP, which over time became a social integration party, can be evaluated as a democratic integration party from the perspective of democratic integration and totalitarian integration parties.

The last party typology with which the DP will be evaluated is Otto Kircheimer's "catch-all parties". When the DP is evaluated according to this typology, it can be seen that it has all the characteristics mentioned above. The party has a political understanding that appeals to all segments of society. It has not confined itself to a particular ideological boundary. In terms of the above characteristics, the DP can be seen as an example of a "catch-all" party.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti, birden fazla kez denediği çok partili hayata geçme denemesini 1945 yılında nihayete ulaştırmıştır. 1924 tarihinde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) bu amaç doğrultusunda kurulan partilerden biridir. Ancak parti kurulduktan bir yıl sonra kapatılmış ve arzu edilen sonuca ulaşamamıştır. Bir diğer deneme ise 1930 yılında Atatürk'ün de desteği ile kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ile gerçekleşmiştir. Atatürk'ün talimatıyla kurulmasına karşın parti kurulduktan üç ay sonra kapatılmıştır. Bu iki deneme sürecinde meydana gelen toplumsal olaylar ve halkın bu sürece hazır olmadığı düşüncesi kapatılma gerekçeleri olarak ileri sürülmüştür. Böylelikle çok partili hayata geçiş denemesi son deneme olan 1945 yılına kadar ertelenmiştir. 1945 denemesi nihai hedefe ulaşılan son deneme olmuştur. Bu başarılı denemenin ana unsurlarından olan DP, siyasal hayatımızdaki önemi kayda değerdir.

DP'nin de içinde yer aldığı siyasal partiler ortaya çıkışları itibariyle Türkiye Cumhuriyeti demokrasi tarihinin en önemli kurumlarından biri haline gelmiştir. Özellikle genel oy ilkesinin dünyada kabul kazanmaya başlaması ile birlikte birey ve grupların siyasi fikirlerinin ülke yönetiminde temsil edilmesinin ana güzergahı bu kurumlardan geçmeye başlamıştır. Siyasi partilerin artan bu önemi siyaset bilimcileri bu kurumlar üzerinde daha büyük bir dikkatle durmaya itmiştir. Bu doğrultuda bazı bilim insanları siyasi partilerin kökenlerinin, doğuş süreçlerinin ve farklılıklarının daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli kuram ve teoriler öne sürmüşlerdir. Bu doğrultuda siyasal partiler; doğuş teorileri, parti tipolojileri ve partilerin kurumsallaşma ölçütleri bakımından sınıflandırılmıştır. Söz konusu bu ölçütlerden olan doğuş teorileri ve parti tipolojileri kullanılarak DP'nin açıklanması bu çalışmanın ana amacıdır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak partinin tarihsel sürecinden ve öneminden bahsedilecek daha sonra doğuş teorileri kullanılarak partinin doğuş temellerinin nereye dayandığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Son olarak parti tipolojileri yardımıyla partinin bir röntgeni çekilerek daha iyi kavranmasına çalışılacaktır.

1. Demokrat Parti'nin Tarihsel Süreci

Türkiye Cumhuriyeti devleti 1946 yılında kurulacak Demokrat Parti'ye kadar çok partili hayata geçememiştir. DP'nin kuruluşuna kadar Türkiye iki defa çok partili hayata geçiş denemesi gerçekleştirmiştir. Bu denemeler sırasıyla 1924 ve 1930 yıllarında gerçekleşmiştir. 1924 yılında ana aktör TCF iken 1930 yılında ana aktör SCF olmuştur. Çok partili hayata geçiş amacıyla kurulan bu partiler çeşitli neden ve gerekçelerle kısa süre içinde kapatılmış ve söz konusu iki denemeden de arzu edilen sonuç elde edilememiştir. 1945 yılındaki üçüncü ve son deneme başarı olmuş ve Türkiye bu tarihten sonra çok partili düzene geçmiştir.

1945 yılında tekrar çok partili düzene geçişin denenmesinde ve DP'nin kuruluşunda etkili olan birden fazla iç ve dış etken mevcuttur. Söz konusu etkenlerin en önemlilerinden biri II. Dünya Savaşı'nın dünya düzeninde yarattığı büyük değişimlerdir. Bunların içinde kayda değer öneme sahip olanlarından biri savaş sonucu faşist devletlerin yıkılması ile birlikte demokratik ve liberal devlet anlayışının dünyada güçlenmesi gösterilebilir (Akkaya, 2011:45). Bu yeni dünya düzeninin dışında kalmak istemeyen Türkiye bu amaçla bazı demokratik adımlar atma gereği duymuştur. Bu istek çok partili hayata giden yolun kaldırım taşlarından bir tanesini olmuştur.

Bu yeni dünya düzenine yani bir diğer deyişle Batı demokrasilerine Türkiye'nin yaklaşma arzusunu arttıran bir başka faktör ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) savaşın bitmesiyle birlikte ortaya çıkan Türkiye yönelik beklentilerdir. Savaştan kısa bir süre sonra Sovyetler, Türkiye'den kabul görmesi ihtimal dahilinde gözükmeyen üç istekte bulunmuştur. Bular; Kars ve Ardahan'ın kendilerine geri verilmesi, Boğazlarda kendilerine deniz ve kara üssü sağlanması ve son olarak Boğazlar sözleşmesinin iki ülke arasında müzakere edilmesidir (Sıvış,2019: 57-58). Bu talepler karşısında kendini güvensiz bir ortamda hissedenden Türkiye, Batı ile ilişkilerini güçlendirerek Sovyetler Birliği'ne karşı bir destek arayışına girmiştir. Bu amaç doğrultusunda Türk Hükümetinin attığı adımların başında çok partili düzene geçmek yer almıştır.

Çok partili düzen ve bunun sonucunda Demokrat Parti'nin kurulmasının nedeni sadece dış faktörler değildir. Bu sürecin gelişiminde iç faktörler de önemli bir yer teşkil eder. II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte dünyanın hemen hemen her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de çok büyük ekonomik sıkıntılar yaşanmıştır (Teksoy, 2010: 17). Bu ekonomik sıkıntıların yanı sıra savaşın getirdiği güvensizlik ortamının zaten sınırlı olan özgürlükler alanının daha da sınırlandırılmasına neden olduğu söylenebilir (Akıncı ve Usta, 2015: 48). Bir diğer iç faktör uzun yıllardır devam eden CHP iktidarına karşı olan halk içindeki usanmışlıktır. Bu durum özellikle ekonomik kriz gerekçe gösterilerek yürürlüğe konulan Toprak Mahsulleri Vergisi, Varlık Vergisi ve Yol Vergisi gibi uygulamalarla beraber daha da artmıştır (Sancaktar, 2012: 41-42).

İç ve dış nedenler ile birlikte CHP içinde parti içi muhalif söylemlerin arttığı söylenebilir. Parti içinden ilk muhalif ses ise ileride DP'nin kurucuları arasında olacak ve bu hareketin ortaya çıkmasında öncü rolü üstlenen Celal Bayar'dan gelmiştir. 1944 yılında Celal Bayar'ın bütçe görüşmelerinde yaptığı hükümet eleştirisi ile başlayan muhalif hareket sırasıyla Çiftçiyi Topraklandırma Kanuna karşı Adnan Menderes'in başını çektiği muhalefet ve son olarak Demokrat Parti'yi kuracak dört ismin hazırladığı ve daha demokratik bir yönetim anlayışı talep eden Dörtlü Takrir ile birlikte kendini belli etmiştir (Akıncı ve Usta, 2016:283). Dörtlü Takrir sonucu ilk olarak CHP milletvekilleri de olan Adnan Menderes ve Fuat Köprülü ihraç edilmiş daha sonra ise onları savunan yazılar kaleme aldığı için Refik Koraltan ihraç edilmiştir. Bu ihraçlardan sonra Celal Bayar ise ilk önce vekillikten daha sonra CHP'den istifa etmiştir (Şahin ve Tunç, 2015:39-41). Bu istifa ve ihraçlar sonucu bu dört isim bir araya gelerek 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurmuşlardır.

DP, kuruluşunun ardından açıkladığı parti programı ve ideolojisi nedeniyle pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin başında DP'nin CHP'ye karşı kurulan bir parti olmasına karşın parti programında herhangi bir fark söz konusu olmadığıdır (Sıvış, 2019:261-262). Bu eleştirilerin kısmen de olsa haklılık payı vardır. Ancak CHP'den ayrıldığı önemli noktalar da yok değildir. DP, CHP'nin ana ilkeleri olan altı temel ilkeye parti programında yer vermiştir. Ancak bu ilkelerden ikisi olan devletçilik ve laiklik ilkeleri açısından yorum farkı söz konusudur. DP'nin devletçilik anlayışına göre devletin asıl amacı şahsi teşebbüslere öncülük etmek ve onların yolunu açma faaliyeti olarak değerlendirilmiştir (Aslan, 2014:11-12). Laiklik anlayışı ise laikliğin din karşıtlığı olmadığı ve dini değerlere karşı daha hoşgörülü bir anlayışın benimsenmesi gerektiği DP programına yansımıştır (Karabulut, 2019: 227-228). Parti programlarındaki ana farklılığı bu iki ilkenin oluşturduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra

demokrasinin güçlendirilmesi, grev hakkı, sosyal adalet, gizli oy, serbest seçim ve temel hak ve hürriyetler üzerinde de durulmuştur.

Demokrat Parti katıldığı ve açık oy-gizli sayım ilkesinin geçerli olduğu 1946 genel seçimlerinde CHP'nin hile yaptığı iddialarına rağmen 3,2 oy oranı ile 465 vekilin 61'ini kazanmıştır. Bir sonraki genel seçim olan 1950 seçimlerinde ise gizli oy-açık sayım ilkesi benimsenmiştir. Bu seçimlerde ise DP, %55,2 oy oranı ile 487 milletvekili koltuğunun 416'sını kazanarak iktidar olmuştur. İktidarı kazanan DP cumhurbaşkanı olarak Celal Bayar'ı başbakan olarak ise Adnan Menderes'i seçmiş, bu ikili 27 Mayıs 1960 darbesine kadar bu koltuklardan hem partiyi hem iktidarı yönetmişlerdir. DP katıldığı diğer iki genel seçim olan 1954 ve 1957 seçimlerinde sırasıyla %58,4 ve %48,6 ile tekrar iktidar olmuştur (YSK, 2022).

DP'nin ilk dönemi olan 1950-54 yılları arasında ülke hızlı bir büyüme ve zenginleşme dönemi yaşamıştır. Özellikle Marshall Planı çerçevesinde yapılan yardımlar ile birlikte tarımda başlayan makineleşme tarımsal üretimi ve verimliliği arttırmış bunun yanı sıra DP'nin gerçekleştirdiği altyapı yatırımları bu süreci daha da hızlandırmıştır (Arslan, Çağrıcı ve Albayrak, 2017:840). Bu ilk dönem sonunda halkın refah seviyesindeki hızlı artış 1954 seçimlerine yansımıştır.¹

1954-57 dönemi boyunca devam eden kuraklık ekonomiye olumsuz yansımıştır. Ekonominin büyük bir bölümü tarıma dayanan Türkiye'de yaşanan kuraklıklar verimi çok düşürmüş bir önceki dönem buğday ihraç eden ülke bu dönemde buğday ithal etmek zorunda kalmıştır (Eroğlu, 2019:1 95). Ekonomideki bu olumsuz durum karşısında parti içinden ve dışından artan tepkileri yeterince itidal içinde karşılayamayan DP yönetimi çeşitli baskı araçları kullanarak bu eleştirilerin önünü almaya çalışmıştır. Bu baskı yıllar geçtikçe artmış ve 18 Nisan 1960'ta muhalefet ve basın faaliyetlerini incelemek amaçlı kurulan ve sadece DP'li vekillerden oluşan Tahkikat Komisyonu DP'nin sonunu hazırlamıştır (Teksoy, 2010:176-176).

Tahkikat Komisyonunun kurulmasından kısa bir süre sonra 27 Mayıs 1960'da DP hükümeti darbe ile hükümetten indirilmiştir. DP'nin daha demokratik bir ülke için yola çıkmasına karşın zaman içinde bunun aksi bir anlayış benimsemiştir. Bu geriye gidişin temelinde DP'nin içinden çıktığı siyasi kültür, iktidar ve muhalefetin birbirlerine karşı olan tahammülsüzlüğü ve devlet idaresinde etkin güçlerinden olan askeri vesayete karşı olan güvensizlik ön plana çıkan faktörler olduğu söylenebilir. DP'nin kuruluş amacından epeyce sapmış ve bu süreç içinde otoriterleşme eğilimi gösterse de bir iktidarın askeri bir darbe ile yönetimden indirilmesi tasvip edilemez. Darbe sonrası yargılanan ve bu yargılama sonucu idam edilen Adnan Menderes, demokrasi tarihimizde siyasi bir sembol olarak yerini almıştır.

DP, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde özellikle çok partili hayata geçiş sürecinin ana aktörlerinden biri olmuştur. Her ne kadar iktidarı bir darbe ile sona ermiş olsa da Türkiye demokrasisi açısından açtığı yol büyük öneme sahiptir. DP öncesi çok partili siyasi hayat için partiler kurulmuş olsa da bu süreç bir şekilde sekteye uğramıştır. DP, bu sürecin başlangıcındaki önemli bir aktör olması ile birlikte seçimle iktidara gelerek Türk demokrasisi adına milat olacak bir sürecin de fitilini ateşlemiştir. DP döneminde ve sonraki dönemlerde her ne kadar darbeler ve hükümetlere çeşitli müdahaleler yapılmış olsa da DP, Türkiye içinde ve dışında yaşayan herkese Türkiye'de seçimle iktidarların değişebileceğini göstermiştir. DP'nin iktidar olduğu 1950'li seçimleri ile başlayan sandığa güven, sınırlı sayıda gerçekleşen aksaklıklar dışında günümüzde hala devam ettiği söylenebilir.

¹ Türkiye'de 1950 yılında kişi başına düşen milli gelir 166 dolarken 1954 yılında bu rakam 245 dolara yükselmiştir (TCCB Strateji ve Bütçe Başkanlığı).

2. Demokrat parti ve doğuş teorileri

Siyasi partiler günümüzde insanların siyasal karar alma süreçlerine dahil olmaları ve yönetimde söz sahibi olmalarının en önemli araçlarıdır. Demokrasinin bu vazgeçilmez aracı olan siyasi partileri La Palombara ve Weiner dört kriterle açıklamaya çalışmışlardır. Bunlar; sürekliliği olan kurumsal örgüt, ülke çapında kalıcı örgütsel ağ, siyasal iktidarı ele geçirme amacı ve son olarak halkın desteğini alma arzudur (Sancaktar, 2012:32-33).

Söz konusu kriterlere uyan ilk parti örnekleri 19. yy Batı Avrupa'sında ve ABD'de görülmüştür (Heywood, 2015:280). Bu siyasal partilerin ortaya çıkmasındaki ana faktörler ise burjuva sınıfının güç kazanması, sanayileşme ve kentleşme olmuştur. Siyasal partilerin ilk örnekleri genel oy ilkesi kabul edilmediği dönemlerde parlamento içindeki gruplaşmalar sonucu ortaya çıkarken genel oy ilkesi ile beraber parlamento dışından da kurulmaya başlanmıştır (Kapani,2020:175).

Siyasi partiler ortaya çıktıktan kısa süre sonra ülkelerdeki siyasal sistemin ana unsuru haline gelmişlerdir. Bu durum araştırmacıların onlar üzerinde daha yoğun mesailer harcamasına ve çalışmalar yapmasına neden olmuştur. Söz konusu ilk araştırmalar partilerin hangi nedenlerle ortaya çıktığı üzerine yapılmıştır. Bu noktada ortaya çıkan ilk çalışmalar doğuş teorileri olmuştur. Doğuş teorilerinden ilki kurumsal teoridir. Duverger tarafından ortaya atılan bu teori siyasal partilerin doğuşu ile parlamento ilişkisini incelemektedir. Diğer bir doğuş teorisi kriz teorileridir. Bu teoride ise toplumsal krizlerin siyasal partilerin ortaya çıkmasındaki etkisi üzerinde durulmaktadır. Son teori ise modernleşme teorisidir. Teori, toplumda meydana gelen modernleşmenin partilerin doğuşu üzerindeki etkisini incelemektedir.

Bu teorilerden ilki olan Duverger'in kurumsal teorisi siyasal partileri parlamento içinden mi yoksa dışından mı doğduğu üzerinden değerlendirilmektedir. Parlamento içinde doğan partilerde parlamento üyeleri zaman içinde ortak düşünce ve çıkar doğrultusunda gruplar oluşturmuşlardır. Bu gruplar özellikle genel oy ilkesinin benimsenmesi ile birlikte halkın desteğini elde etmek için örgütlenmeye başlar ve ilerleyen süreçte ise bu gruplar siyasi partiye dönüşür (Duverger, 1993:16). Parlamento dışında doğan partiler ise parlamento içinde temsil edilmeyen ve merkezîyetçi yapının karşısında konumlanan grupların bir araya gelerek oluşturdukları partilerdir. Bu partiler ziyadesiyle sendikalar, köy dernekleri, dinsel cemaatler ve fikir grupları etrafında konsolide olur ve siyasi partiye dönüşürler (Duverger, 1993:23). Parlamento içi kurulan partiler daha esnek, parti disiplini ve ideolojik yönden zayıfken parlamento dışı partiler sert bir disipline, ideolojik anlayışa ve katı bir hiyerarşik yapıya sahiptir (Kapani, 2020:176). Dünyada parlamento içi partilere örnek olarak ABD'nin başlıca partileri olan Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti verilebilirken parlamento dışına ise İngiltere'deki İşçi Partisi verilebilir.

DP, kurumsal teori üzerinden incelediğinde parlamento içinden doğan partiler sınıfına dahil edilebilir. II. Dünya Savaşı ile başlayan ekonomik sıkıntılar ve bu sıkıntılarla beraber hükümetin attığı bazı otoriter adımlar parti içinde muhalif hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlk muhalif adım 1944 yılında gerçekleştirilen bütçe görüşmelerinde Celal Bayar'ın hükümetin ekonomik politikalarına yaptığı eleştiriler ile başlamıştır. Bu muhalefet zaman geçtikçe artmaya ve güçlenmeye devam etmiştir. Bu kez 1945 yılında yapılan görüşmelerde bütçeye itiraz eden milletvekili sayısı beşe yükselmiş ve bu beş vekilden dördü olan Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü aynı yılın haziran ayında yayınladıkları Dörtlü Tavr ile partiden koparak 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurmuşlardır (Haytoğlu, 1997:52-53). Parlamento içi doğan partileri tam manasıyla karşılayan bir parti olan DP, ilk önce parlamento içinde ortak görüş ve amaçlar etrafında gruplaşmış daha sonra bunu CHP'den koparak bir siyasal partiye dönüştürmüşlerdir.

Doğuş teorilerinin bir diğeri ise kriz teorileridir. Bu teori partilerin doğuşunu toplumsal hayatta yaşanan krizlerle bağlantılandırmaktadır. Bir başka deyişle siyasal partiler toplumda ortaya çıkan krizlere karşı bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Kriz teorisi üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; meşruluk krizi, bütünleşme krizi ve katılma krizidir (Dursun, 2004:256).

Bunlardan ilki olan meşruluk krizine göre ülkede var olan iktidar toplum tarafından sorgulanıyor veya kimin iktidar olacağı üzerinde bir belirsizlik söz konusu ise burada bir meşruluk krizinden söz edilebilir (Dursun, 2004:257). Buradan yola çıkarak DP'nin kuruluş sürecinde meşruluk krizinin katkısı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun nedenlerini ise şu temellere dayandırılabilir. İlk olarak ülke cumhuriyet ile yönetilmesine karşın tek parti rejimi nedeniyle insanlara farklı bir tercih sunulmamaktadır. Bu durum CHP iktidarının meşruiyetini zayıflatmaktadır. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı ile beraber artan ekonomik kriz ve bu süreçte yaşanan rüşvet ve yolsuzluklar partinin halk nezdindeki meşruiyetini zayıflatan sorunlardan bazılarıdır. Ayrıca zaman zaman kendini gösteren sert ve baskıcı yönetim anlayışı yine CHP'nin bir meşruiyet sorunu yaşamasına neden olmuştur. CHP'nin içinde bulunduğu bu meşruiyet krizi DP'nin ortaya çıkmasında ve halktan büyük destek görmesindeki ana etkenlerden biri olarak gösterilebilir.

Kriz teorilerinden ikincisi ise katılma krizidir. Burada söz konusu olan bir ülke içinde iktidarın politikalarına uymayan ya da o iktidar tarafından yönetime katılması meşru görülmeyen belli bir grubun ya da bireyin ülke yönetiminden dışlanması suretiyle meydana gelen krizdir (Dursun, 2004:257). Bu kriz nedeniyle ülke yönetiminde yer alamayan kesimler bir araya gelerek parti oluşturmaktadır. Bahsedilen bu kriz teorisi DP'ye uygulandığı zaman partinin doğuş sürecinde bu krizin de katkısı olduğu söylenebilir. Şöyle ki dönemin tek parti iktidarı CHP, sadece iktidar olarak kalmamış devleti yönetecek kişilerin nasıl bir ideolojiye, siyasal kültüre ve anlayışa sahip olması gerektiğinin sınırlarını da çizmiştir. Bu sınır dışında kalan kişi ve grupları ise ülke yönetiminden dışlayarak tek bir kalıptan çıkmış kişilerin hakimiyetinde bir yönetim anlayışı benimsemiştir. Bu katılım krizi nedeniyle ülke yönetiminde yer alamayan kesimler DP'nin kuruluş aşamasında ve sonrasında aktif olarak yer almıştır. 'Yeter! Söz Milletindir!' parolasıyla yola çıkan DP'nin kuruluş nedenlerinden biri de bu katılma krizidir (Eroğlu, 2019:71). Öyle ki seçilen CHP'li vekiller toplumun dar bir kesiminden gelirken DP vekilleri daha geniş bir kesime hitap etmektedir. Örneğin 1950 seçimlerinde seçilen CHP'li vekiller genel itibarıyla asker ve bürokrat kökenliken DP'li vekiller içinde bugüne kadar mecliste neredeyse hiç temsil edilmemiş çiftçi, esnaf, sanayici, serbest avukat ve doktorlar bulunmaktaydı (Arslan, 2005:60-61). Bu katılma krizinin DP'nin oluşumunda ne kadar önemli bir yer teşkil ettiği partinin ilk büyük kongresinde görülmüştür. Toplumun her kesiminden insanın katıldığı ve isteyenini istediğini söylediği bir kongre gerçekleşmiştir. Örneğin Kongre'ye hitap etmek için kürsüye çıkan Konya delegeşi Himmet Ölçmen'in konuşması gereğinden fazla uzayınca Başkan tarafından konuşmasını toparlaması istenmiştir. Bu uyarı üzerine delege üyeleri "istediğin gibi konuş, şimdiye kadar söyleyemeyen milyonlar namına konuş. Sabaha kadar istersen yine konuş." diyerek bağırışlardır (Eroğlu, 2019:33). Söz konusu örnekte görüldüğü üzere toplumun bir kesiminin uzun süredir yönetim sürecine katılmadıkları, talep ve görüşlerini dile getiremedikleri sonucuna ulaşılabilir. DP'nin ortaya çıkışı ve halkta büyük bir teveccüh uyandırmasının temel nedenlerinden birinin katılma krizinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bütünleşme kriz teorisi ile DP'nin doğuş sürecini açıklamak ise mümkün değildir. Çünkü söz konusu teoriye göre siyasal partilerin ortaya çıkmasındaki bir diğer faktör din, dil, ırk gibi farklılıkları nedeniyle toplumun geri kalanından kendini soyutlayan ve bu farklılıkları korumak temel amacı olan gruplar söz konusudur. Bu gruplar kendi siyasal haklarını korumak için siyasal partiler kurar ve kendilerini bu siyasal partilerle temsil eder (Dursun, 2004:257). Söz konusu teori DP'ye uymamaktadır çünkü DP, tek bir grubun hak ve menfaatlerini koruyan değil ülkenin tüm kesimlerine hitap eden bir parti anlayışına sahiptir.

Doğuş teorilerinden sonuncusu ise modernleşme teorisidir. Bu teoriye göre siyasal partilerin ortaya çıkmasında ana etken toplumda meydana gelen modernleşmedir. Söz konusu modernleşmeden kasıt ülke içinde eğitim, sanayileşme, kentleşme ile birlikte temel hak ve özgürlüklerdeki gelişme sonucu toplumu oluşturan bireyler buldukları koşulları değiştirebilme gücünü kederinde hissetmeye başlar. Bu modernleşme ile birlikte bu bireyler örgütlenerek, siyasal partiler kurarak yönetim sürecine katılmayı hedeflerler (Dursun, 2004:255). Osmanlı Devleti'nin toprak kayıpları ve azınlık nüfusunun azalması ile birlikte Türkler ticari ve mesleki hayata daha yoğun bir şekilde katılmaya başlamıştır. Zaman içinde etkili bir orta sınıf oluşturan Türkler içinden avukatlar, iş adamları, mühendisler ve esnaflar çıkmaya başlamıştır. Bu orta sınıf güçlendikçe Türk siyasetinden daha fazla pay istemiştir (Sıvış, 2019:179). Yönetimde daha fazla pay sahibi olma isteği 1925 ve 1930 çok partili hayata geçiş denemelerinde sınırlı bir etkiye sahipken DP'nin kuruluşunda kayda değer bir etkiye sahiptir. Burada görüldüğü üzere ülkede modernleşme ile birlikte insanların yönetime katılma isteği artmaya başlamış ve sonucunda DP'nin kuruluşunda önemli bir yer teşkil etmiştir. Bu modellerin yanı sıra DP, CHP'den ayrılan bir parti olması nedeniyle ayrılma yoluyla oluşan parti doğuş teorisine de uymaktadır. Söz konusu husus dönemin siyasal sistemde parti içi demokrasinin bir göstergesi olarak da gösterilebilir.

3. Demokrat parti'nin tipolojiler bağlamında analizi

Siyasal partilerin araştırılması sürecinde kullanılan bir diğer teori ise parti tipolojileridir. Bu tipolojiler partileri yapıları, ideolojileri, politikaları ve örgütsel özellikleri gibi birçok yönden ele alarak birbirleri ile karşılaştırır ve sınıflandırır. Bu tipolojilerden ilki "kadro" ve "kitle" partileri tipolojisidir. Tipolojinin kurucusu Duverger, partileri kadro ve kitle partisi olarak iki kategoriye ayırır (Kapani, 2020:182). Duverger'e göre bir partinin kadro partisi olabilmesi için belli başlı şartları taşıması gerekmektedir. Bunlar; parti çalışmalarını yürüten ve giderleri karşılayan seçkin bir kadronun varlığı, merkeziyetçi olmayan örgütsel yapı, ideolojik yönden zayıf olması, partisi disiplinin neredeyse hiç söz edilememesi, sadece seçim döneminde aktif olması ve son olarak parti örgütlenmelerinin zayıf olmasıdır. (Heywood, 2015:281). Söz konusu bu partiler özellikle genel oy ilkesinin benimsenmesi ile birlikte kadro partisinden kitle partisine kayan bir anlayış benimsemiştir. Bu nedenle günümüzde saf bir kadro partisinden söz edilemez ancak bu niteliklere en yakın partilere örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti gösterilebilir.

Bu tipolojinin diğer unsuru olan kitle partisi ise şu özelliklere sahiptir: Ana finansman kaynağı olan üyelerini çoğaltmak. Faaliyetler sadece seçim dönemlerinde değil ara dönemlerde de oldukça aktiftir. Parti disiplini sert ve parti örgütlenmesine büyük önem verilir. İdeolojik yönden güçlü olan bu partiler merkeziyetçi bir yapıya sahiptir (Kapani,2020:183-184). Bu tip partiler genel itibariyle parlamento dışından kurulur ve örnek olarak İngiliz İşçi Partisi ve Avrupa'daki sosyalist partiler gösterilebilir.

Duverger'in bu tipolojisi üzerinden DP değerlendirdiğinde iki tipolojiden de özellikleri bünyesinde barındırdığı söylenebilir. DP, özellikle kurulduğu ilk dönemde kadro partisi niteliklerine daha yakın bir görüntü sergilediği öne sürülebilir. Seçkin bir grup kişinin önderliğinde kurulması, ideolojik yönden zayıf olması, parti içi disiplin anlayışının özellikle ilk dönemde zayıf olması, finansmanı belli başlı varlıklı kişilerce sağlanması ve yine ilk yıllarında merkeziyetçilikten uzak bir anlayış benimsemesi DP'nin kadro partisi niteliklerini oluşturur. Bu özelliklerinden birkaçını örneklerle açıklamak gerekirse DP'nin ilk Genel Başkanı Celal Bayar'a sorulan, Nereden para bulacaksınız?" sorusuna Bayar'ın cevabı: "Bu esaslı bir meseledir. Şöyle düşünüyorum: On sekiz milyon içerisinde bize taraftar olacak 100 veya 200 kişi bulabiliriz. Bunlardan beşer yüz lira alsak, 100 bin lira eder ki, bununla bir iki sene idare ederiz." cevabını vermiştir (Eroğlu, 2019:16). Bu cevaptan da anlaşılacağı üzere kadro partisinden özelliklerinde bir olan finansmanın varlıklı üyelerin bağışlarından karşılanması anlayışı ile örtüşmektedir. Bir diğer örnek ise partinin özellikle ilk dönemlerindeki merkeziyetçilikten uzak yapısı ile ilgilidir. 1949 yılında gerçekleştirilen II. Büyük Kongre'de milletvekili adaylarının beşte birinin Genel

İdare Kurulu tarafından seçilmesi geriye kalan kısmın ise parti örgütlerince belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Burada da görüldüğü üzere partinin belki de en önemli kararlarından biri olan milletvekili adaylarının belirlenmesi büyük bir oranda yerel teşkilatlara bırakılmıştır.

Demokrat Parti kuruluş sürecinde bazı kitle partisi özelliklerine sahiptir ancak zaman içinde sahip olduğu bazı kadro partisi özelliklerini kaybetmesiyle kitle partisi tipolojisine daha da yaklaştığı söylenebilir. Kuruluşundan itibaren var olan kitle partisi özelliklerinden ilki parti örgütlenmesidir. Ocak 1946'da kurulan parti bundan sadece altı ay sonra 34 il ve 160 ilçede yerel örgütlenmesini tamamlamıştır (Karpas, 2010:240). Seçim dönemleri dışında da yoğun bir faaliyet gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte zaman içinde kadro partisi özellikleri aşınmış ve kitle parti özellikler ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki merkezleşme, örneğin V. Büyük Kongre sırasında yerel teşkilatlar tarafından milletvekili aday olarak belirlenen bazı adayların merkez teşkilat tarafından veto edilerek yerlerine başkaları aday olarak gösterilmiştir. Parti delegelerinin yoğun itirazları üzerine Adnan Menderes konu ile ilgili, "...Tüzükte Genel Kurul'a veto hususunda sarıh bir yetki verilmemiş ise de Genel Kurul, sorumluluğu kendi üzerine alarak cesaretle hareket edip vetoları yapmıştır" (Eroğlu, 2019:171-173). Yıllar geçtikçe aşınarak kadro partisinden kitle partisine dönüşen bir diğer özelliği olarak ise parti disiplini gösterilebilir. Partinin ilk yıllarında parti içi demokrasi anlayışı ön planda olan DP'de, yıllar geçtikçe bu anlayış zayıflamış ve parti içinden hiçbir muhalif sese tahammül kalmamıştır. Öyle ki 1955 yılında çıkarılan ve mahkemelerde basının ispat hakkını elinden alan yasaya karşı 19 DP milletvekili bir araya gelerek meclise bu yasanın değiştirilmesini talep eden bir önerge hazırlamışlardır. Bunun üzerine parti disiplinine sevk edilen 19 vekilden 9'u ihraç edilmiş diğer 10 vekil ise soruşturma tamamlanmadan istifa etmişlerdir (Karpas, 2010:501-502). Görüldüğü üzere çok katı bir disiplin anlayışı ile vekiller arasında herhangi bir muhalif sese müsaade edilmemiştir.

Sonuç olarak partinin iktidar olmadan önceki dönemde daha çok kadro partisine yakın bir görüntü vermektedir. Ancak yıllar geçtikçe ve iktidarı da ele geçirmesi ile beraber DP'nin gittikçe daha fazla kitle partisine özelliklerine sahip olmaya başladığını söylenebilir. Kısacası parti iki tipolojiden de özellikleri bir arada barındırmakta ancak son zamanlarındaki değişimle beraber kitle partisi tipolojisine daha yakın olduğu söylenebilir.²

Siyasi partileri derinlemesine inceleyen parti tipolojilerinden bir diğeri Sigmund Neumann ait olan "temsil partileri ve bütünleşme partileri"dir. Bu tipolojiye göre siyasi partiler bireysel temsil ve sosyal bütünleşme partileri olarak ikiye ayrılırken sosyal bütünleşme partileri demokratik bütünleşme ve totaliter bütünleşme partileri olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki olan bireysel temsil partileri özellikleri şunlardır: üyelik faaliyetleri seçim dönemleri ile sınırlıdır, zayıf bir parti ideolojisi ve disiplini mevcuttur, parti üyeleri oldukça geniş siyasi serbestlik alanına sahiptir (Heywood, 2015:282). Günümüzde bu tanıma uyan parti sayısı oldukça sınırlıdır ancak en yakın örnek olarak Amerika'daki Cumhuriyetçi ve Demokrat Partiler verilebilir.

Bu teorinin diğeri tipolojisi olan sosyal bütünleşme partileri ise seçim arası dönemlerde de aktif olması, parti üyeleri ile yakın ilişki içinde olması, daha katı bir disiplin anlayışı ile birlikte güçlü bir ideolojiye sahip olması ve son olarak merkezîyetçi bir yapı gibi özellikleri ile bireysel temsil partisinden ayrılır. Burada söz konusu tipoloji demokratik bütünleşme ve totaliter bütünleşme partileri olmak üzere ikiye ayrılır. Bu ikisi arasındaki en büyük farklılık ise totaliter bütünleşme partilerinin demokratik bütünleşme partilerine nazaran yukarıda bahse konu özellikleri daha katı ve yoğun bir şekilde uygulamasıdır (Kapani, 2020:187-188). Demokratik bütünleşme partilerine örnek olarak Avrupa'da

² Celal Bayar, DP'nin kuruluşundan yaklaşık bir ay sonra verdiği bir demeçte partinin bir milyondan fazla üyesi olduğunu ifade etmiştir. Öyle ki DP kuruluşunda kısa süre sonra bazı taşra yerleşim yerlerinde CHP teşkilat üyelerinin büyük bir bölümü partilerinden istifa ederek DP'ye katılmışlardır. CHP'den istifa ederek DP'ye katılan partili sayısı bazen o kadar yüksek olmuştur ki, CHP'de parti idare heyetlerinin yerini dolduracak sayıda üye bulunmadığı zamanlar olmuştur (Karpas, 2010: 324).

kurulan işçi partileri ve din merkezli Hristiyan Demokratlar örnek verilebilirken totaliter bütünleşme partilerine örnek olarak faşist ve komünist partiler verilebilir.

DP, bu tipoloji üzerinden değerlendirildiğinde kuruluş değerleri itibariyle daha ziyade bireysel temsil partileri özelliklerine sahipken zaman geçtikçe ve özellikle iktidar olduktan sonra sosyal bütünleşme partisi özelliklerini bünyesine katmaya başladığı söylenebilir. Zaman geçtikçe sosyal bütünleşme partisine dönüşen DP, demokratik bütünleşme ve totaliter bütünleşme partileri ayrımından bakıldığında ise demokratik bütünleşme partisi olarak değerlendirilebilir.

Demokrat Parti'nin değerlendireceği son parti tipolojisi ise Otto Kirchheimer'a ait olan "hepsini yakala partileri (catch-all)"dir. Bir partinin bu kategori içinde yer alabilmesi için toplumun tüm kesimine hitap etmesi, güçlü bir lidere sahip olması ve katı bir ideoloji benimsenmemiş olması gerekmektedir (Heywood, 2015: 282). DP bu tipoloji üzerinden değerlendirildiğinde yukarıda bahsedilen özelliklerin tümünü taşıdığı görülmektedir. Parti, toplumun tüm kesimlerine hitap eden bir politik anlayışa sahiptir. Kendini belli bir ideolojik sınıra hapsedenmemiştir. Bu da hepsini yakala partisinin özelliklerinden bir tanesidir. Bu özelliği ile demokratından muhafazakarına, işçisinden işverenine, köylüsünden kentlisine hitap edebilen ve sadece hitap etmekle kalmayıp bu farklı sınıflar ve düşünceden oluşan grupları bünyesinde bulundurabilen bir parti olmayı başarmıştır. DP'nin içindeki bu çok seslilik bir yandan çok iyi bir durum gibi gözükse de parti içi disiplin ve parti geleceği açısından tehlikeli bir hal alma riski de söz konusudur. Bu farklı fikir ve düşünceden insanlar parti içinde görüş ayrılıklarına düşebilir hatta bu görüş ayrılıkları bölünmelere hatta partinin sona ermesine bile vesile olabilir ki DP'nin bazı vekilleri görüş ayrılıkları nedeniyle süreç içinde partiden ya ayrılmış ya da ihraç edilmiştir. Hatta 1948 yılında ayrılan vekiller Millet Partisi'ni kurmuşlardır (Karpas, 2010:507). İşte tam bu gibi sorunların minimize edilebilmesi için hepsini yakala partileri güçlü liderlere ihtiyaç duyar. DP'de bu süreç içinde pek çok buna benzer sorun ile karşı karşıya kalmasına rağmen Adnan Menderes liderliğinde bu sorunların üstesinden gelmeyi ve bir arada kalmayı başarmışlardır. DP tarihi boyunca üç genel seçimi kazanmasına karşın beş defa hükümet kurmuştur. Ara dönemlerde yaşanan parti içindeki sıkıntılar hükümete olan güveni sarsmış ve istifa etmelerine neden olmuştur. Ancak her seferinde Adnan Menderes'in liderliğinde bir araya gelerek bu sorunların üstesinden gelebilmişlerdir. Sonuç olarak Demokrat Parti verilen örneklerde de görüldüğü üzere ve özellikle ilk on yıllık periyodunda hepsini yakala partilerinin bir örneği olduğu söylenebilir.

Sonuç

Türk siyasal hayatının dönüm noktalarından biri olan çok partili hayata geçiş sürecinin aktörlerinden DP, parlamentoda bulunan dört vekil tarafından kurulduğu göz önüne alındığında parlamento içi kurulan partiler sınıfına girdiği söylenebilir. Bir diğer doğuş teorisi olan kriz teorisi açısından bakıldığında ise halk nezdinde özellikle ekonomik krizle beraber artan sorunlar, tek parti rejiminin getirdiği meşruiyet krizi ve devlet yönetimine halkın büyük çoğunluğunun aktif olarak katılmaması da göz önüne alındığında partinin doğuş sürecinde hem meşruiyet hem de katılma krizinin etkisi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Son olarak cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte hızlanan modernleşme süreci ile insanların eğitim ve gelir seviyelerinin yükselmesi bu kişilerde yönetimde yer alma isteğini arttırmıştır. Bu istek DP'nin kurulmasında katkı yaptığı söylenebilir.

Çalışmada DP'nin ele alındığı bir diğer ölçüt ise parti tipolojileri olmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak kadro-kitle partisi tipolojisi üzerinden yapılan değerlendirmede DP'nin iki tipolojiden de özellikleri bünyesinde bulundurduğu görülmektedir. İlk kurulduğu dönemde daha esnek bir yapıya, zayıf bir ideoloji ve disipline, finansmanı sağlayan yönetici bir seçkin bir kadro gibi özellikleri ile kadro partisine daha yakın bir parti görünümündeyken yıllar geçtikçe çeşitli değişimler geçirerek kitle partisine daha yakın bir partiye dönüşmüştür. Kuruluşu itibariyle var olan örgütlenmeye önem verme ve seçim dışı

dönemlerde de aktif olma gibi özelliklerinin yanı sıra yıllar içinde ortaya çıkan katı bir disiplin anlayışı ve merkezîyetçi parti yönetimi gibi özellikleriyle kitle partisine daha yakın bir parti halini almıştır.

Demokrat Parti'nin değerlendirildiği bir diğer parti tipolojisi ölçütü ise bireysel temsil ve sosyal bütünleşme parti tipolojileridir. DP sahip olduğu parti üyeleri ile yoğun bir ilişki içinde olması ve seçim arası dönemlerde aktif olması gibi özellikleriyle sosyal bütünleşme partileri sınıfına dahil edilebilir. Sosyal bütünleşme partileri ayrıca demokratik bütünleşme partileri ve totaliter bütünleşme partileri olarak ikiye ayrılmaktadır. İkisinin arasındaki farklara bakıldığında totaliter bütünleşme partilerinin daha merkezîyetçi bir yapıya sahip olması, parti üyesinin hayatının her alanına müdahil olması ve sert bir ideolojiye sahip olduğu gözükmektedir. Bu noktadan yola çıkarak DP, demokratik bütünleşme parti sınıfına dahil edilebilir.

Parti tipolojileri içinde son olarak DP'nin değerlendirildiği teori hepsini yakala (catch-all) partileridir. Partinin sahip olduğu siyasi söylemin toplumun tüm kesimlerine hitap etmesi, ideolojik yönden zayıf olması ve güçlü bir lidere sahip olması gibi özellikleri değerlendirildiğinde DP'nin hepsini yakala partisi tipolojisine uygun bir parti olduğu sonucuna ulaşabilir.

Kaynakça

- Akkaya, B. (2011). İç ve Dış Gelişmeler Çerçevesinde Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş ve 1946 Seçimleri. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 1 Sayı:2, 43-61.
- Akıncı, A. ve Usta, S. (2015). Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt:17, Sayı:29, 41-52.
- Akıncı, A. ve Usta, S. (2016). Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:21 Sayı:1, 275-288.
- Arslan, Ali. (2005). Tek ve Çok Partili Dönemlerde Türk Siyasi Elitlerin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı Analizi, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 53-66.
- Arslan, D.A., Çağrıncı, A., ve Albayrak, M. (2017). Sosyolojik Açıdan Türk Siyasal Hayatında Demokrat Parti ve Adnan Menderes, Journal of Human Sciences, Cilt:14, Sayı:1, 820-856.
- Aslan, Emel. (2014). Türkiye’nin İç Siyasetinde Demokrat Parti (1950-1960), Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Üniversitesi
- Dursun, D. (2004). Siyaset Bilimi, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Duverger, Maurice. (1993). Siyasi Partiler, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Eroğlu, Cem. (2019). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, 3. Baskı, Yordam Kitap, İstanbul.
- Haytoğlu, Ercan. (1997). Türkiye’de Demokratikleşme Süreci ve 1945’te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945), Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:3 46-54.
- Heywood, Andrew. (2015). Siyaset, 16. Baskı, Adres Yayınları, Ankara.
- Kapani, Münci. (2020). Politika Bilimine Giriş, 59. Baskı, Serbest Akademi, Ankara.
- Karabulut, Sezen. (2019). Din-Siyaset İlişkisi Temelinde Türk Siyaseti: Demokrat Parti(DP) Dönemi Din-Siyaset İlişkisi, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt:19, Sayı:38, 221-241
- Karpat, Kemal H. (2010). Türk Demokrasi Tarihi, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Sancaktar, Caner. (2012). Türkiye’de Çok Partili Rekabetçi Siyasetin Doğuşu: Siyasal Değişimin İç ve Dış Dinamikleri, Bilge Strateji Dergisi, Cilt:4 Sayı:7, 31-64
- Sıvış, Efe. (2019). Türk Demokrasininin Sıfır Noktası: Amerikan Dışişleri Belgeleri Işığında Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş, 1. Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- Şahin, E. ve Tunç, B. (2015). Demokrat Parti’nin Kuruluş Süreci ve DP-CHP Siyasî Mücadelesi (1945-1947), Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 31-69
- Teksoy, Beril. (2010). Demokrat Parti’de Parti İçi Demokrasi (1946-1960), Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- YSK. (2022). Milletvekili Genel Seçim Arşivi, <https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644>.
- <https://tr.euronews.com/2021/10/25/turkiye-de-kisi-bas-na-milli-gelir-ilk-kez-7-y-l-ust-uste-azald>

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.